

KAPITOLA VERSOLOGIE

Tento text je doplněním přiložené prezentace

Nyní se budeme zabývat už jen sylabotónickým systémem.

Sylabotónický veršový systém a jeho základní metrické systémy

Metrum: norma veršového rytmu, určující organizaci jazykových prvků ve verši; základní složkou metra jsou jazykové vlastnosti relevantní v daném veršovém systému – tedy např. počet slabik v slabičném systému, uspořádání přízvučných a nepřízvučných slabik v sylabotónickém apod.

Metrum – metrická osnova – je zobecnělé schéma, ideální norma; konkrétní básně však většinou tuto ideální normu nenaplnují, dochází k odchylkám; porušování pravidelného metra může být i záměrem autora, mít estetickou funkci. V sylabotónickém systému je nositelkou metra stopa. VIZ PRVNÍ SLIDE PREZENTACE

Sestupné stopy tedy končí lehkou dobou, vzestupné těžkou.

Máme-li určit metrum básně, potřebujeme zjistit, jaké slabiky mají přízvuk a jaké ne: **pravidla pro přízvuk:**

V češtině se užívá ve verších přirozeného spádu jazyka. **Hlavní přízvuk je vždy na první slabice ve slově.**

Nádobí, učení, zaměstnavatel, noc

Pokud však slovu předchází krátká předložka, hlavní přízvuk se přesouvá na ni!

Tedy **lesík** – ale: **do** lesíka; **náměstí** – ale: **na** náměstí apod.

Vedlejší přízvuk je pak na každé další liché slabice ve slově (tedy třetí, páté, sedmé...), **s výjimkou poslední slabiky**:

Náměstíčko – ná=hlavní přízvuk, tíč=3. slabika, vedlejší přízvuk

Náměstí – ná= hlavní přízvuk, pozor – 3. slabika je sice -tí, ale vedlejší přízvuk nemá, protože je zároveň poslední ve slově

Ještě si vysvětleme související pojem **metrický (též rytmický) impuls**: je vyvolán metrem jako čtenářovo očekávání, že zvukové uspořádání verše předcházejícího se bude opakovat i ve verši následujícím; metrický impuls tedy může vzniknout jen při spojení více veršů (min. dvou); čím víc je veršů po sobě jdoucích a čím větší je shoda v jejich zvukovém uspořádání, tím více se metrický impuls posiluje (očekáváme tedy stále silněji, že např. následující verš bude mít stejné rozložení přízvučných slabik jako ty, které už jsme četli).

Metrické systémy sylabotónického verše

Metrický systém: soubor norem, které platí uvnitř téhož prozodického systému

Základní metrické systémy češtiny: verš daktylský (daktyl), trochejský (trochej), daktylotrochejský (daktylotrochej), jambický (jamb)

VIZ 2.–5. SLIDE PREZENTACE.

Dodatky k prezentaci:

Jamb: vzestupný rytmus, pro češtinu není právě typický (vzhledem k tomu, že máme přízvuk na první slabice, obtížně se zařizuje, aby první slabika byla naopak nepřízvučná) – píšeme tedy tzv. český jamb,

který má určitá pravidla: verš často začíná nepřízvučnou **příklonkou** (= jednoslabičné slůvko, které nemá svůj přízvuk, např. spojka, částice aj.; v ukázce „jak“, „však“), může ale také začínat tříslabickým slovem; zároveň by v básni v českém jambu měly verše častěji končit jednoslabičným slovem s vlastním přízvukem (v ukázce „noc“).

Může se ale stát, že nepřízvučná slabika se objeví jen náhodně (jednou za báseň), báseň je očividně v jiném metru a nemá jambický spád. Potom nás ta jedna nepřízvučná slabika na začátku nesmí zmást – nejedná se o jamb, ale o tzv. **předrážku neboli anakruzi** – VIZ PREZENTACI, 6. SLIDE

7. SLIDE:

Césura: mezislovní předěl spadající dovnitř stopy, tj. hranice slova připadá doprostřed stopy (konec stopy a konec slova se nekryjí); typické u jambu, který má časté césury; příklad: všimněme si – končí slovo „byl“, ale stopa je teprve v polovině, končí slovo „pozdní“, ale stopa je opět v polovině, atd.

Dierese: hranice mezi slovy se kryje s hranicí stopy, tj. konec stopy je shodný s koncem slova. Dierese je častá a typická pro češtinu, která dává přednost většímu počtu dieresí před césurami;

příklad: v ukázce jsou 2 césury (dvakrát „zřel jsem“ – končí slovo „zřel“, ale zároveň stopa je v polovině, takže mezi „zřel“ a „jsem“ je césura) a 4 dierese (končí slovo „jsem“ a zároveň končí stopa, končí slovo „hvězdu“ a zároveň končí stopa, končí slovo „Anno“ a zároveň končí stopa...)